

*Т.А. Васильєва, С.В. Леонов,
ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"*

*О.В. Макарюк,
Сумський державний університет*

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

В даній статті проаналізовано проблеми державного регулювання інвестиційного ринку України. Виявлено основні проблеми та їх причини. Розглянуто нормативно-правову базу з регулювання інвестиційного ринку.

In the presented article problems of state regulation of investment market in Ukraine are analyzed. Main problems and their reasons are revealed. Legal base for regulation of investment market is examined.

Ключові слова: *інвестиційний ринок, суб'єкти інвестиційного ринку, методи державного регулювання інвестиційного ринку, державний комітет фінансового моніторингу, Національний банк України.*

Вступ. Діяльність будь якого об'єкта не можлива без її організації, координації та регулювання. Це стосується і функціонування інвестиційного ринку. Враховуючи велику значимість даного ринку для розвитку економіки держави в цілому актуальною постає проблема захисту національних інтересів та державного регулювання.

Проблемам державного регулювання інвестиційного ринку присвячені праці відомих науковців, таких як: Алексєєв І., Александрова В., Климов О., Альохін Б., Бажал Ю., Барановський О., Бланк І., Василевський В., Василик О., Гальчинський А., Геєць В., Глушєвський В., Головка А., Денисенко М., Загорський В., Козоріз М., Колесников В., Корнєв В., Короленко М., Косова Т., Кравченко Ю., Крупка М., Кузьмін О., Мельник М., Мертенс О., Мозковий О., Оскольський В., Румянцев С., Сидоренко В., Сорока І., Сохацька О., Хомуляк Н., Чухно А. та інші.

Постановка завдання. Метою даної роботи є аналіз державного управління інвестиційним ринком, його суб'єктів, їх особливостей та аналіз чинної нормативно-правової бази з регулювання інвестиційного ринку.

Результати. Одним з чинників державного управління інвестиційним ринком є створення відповідної нормативно-правової бази, оскільки без неї ринок є неупорядкованим і розвивається хаотично. Треба зазначити, що розвиток ринку, як економічної системи, одночасно залежить від попиту та пропозиції. Але, непропорціональність розподілу інвестиційного ресурсу та інвестиційних можливостей ставлять у неорядковане становище учасників ринкових відносин, внаслідок чого, ті з них, які мають певні переваги, можуть диктувати свої умови іншим. Це є причиною порушення дії закону попиту та пропозиції на інвестиційному ринку і потребує запровадження належних правових норм, що будуть покладені у основу регуляторних, організаційних, фінансово-економічних, адміністративних механізмів з управління його функціонуванням.

У відповідності до теорії права розрізняють чотири блоки нормативно-правових актів за їх юридичною силою:

1. Норми Конституції України;
2. Закони України (загальні, про окремі види відносин, про окремі види діяльності, про види та правовий статус суб'єктів);
3. Законодавчі акти (постанови ВРУ та Декрети КМУ в межах делегованих йому ВРУ повноважень);
4. Підзаконні акти (Укази та розпорядження Президента, постанови та розпорядження КМУ, нормативні акти органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування).

До першого блоку, то в Конституції України нічого не говорить про регулювання діяльності інвестиційного ринку, лише вказується що він повинен бути врегульований Законами України. Також Конституцією покладено обов'язок на КМУ щодо проведення інвестиційної політики.

Основні питання правового регулювання інвестиційного ринку висвітлені у Законах України. Всі Закони та інші нормативно правові документи використовуються зі змінами та доповненнями.

I. Загальні Закони.

1. Організаційно-правові основи створення суб'єктів господарської діяльності, в тому числі і фінансово-кредитних установ, та їх функціонування передбачені у Господарському Кодексі України [2]. Також певні особливості створення та діяльності суб'єктів у організаційно-правових формах господарських товариств встановлені Законом України "Про господарські товариства".

Щодо фінансових правовідносин та методології їх обліку з суб'єктами інвестиційного ринку, то вони врегульовані Законами України "Про оподаткування прибутку підприємств", "Про податок на додану вартість", "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", "Про валютне регулювання", "Про платіжні системи та переказ грошей в Україні", нормативно правовими актами з застосування спрощеної системи оподаткування.

Відносини, що виникають при здійсненні учасниками своїх функцій на інвестиційному ринку (договірні правовідносини) врегульовано Цивільним, Цивільно-процесуальним, Господарським та Господарсько-процесуальним кодексами України, а також Законом України "Про заставу".

II. Закони про окремі види діяльності.

1. Закон України "Про інвестиційну діяльність". Норми цього Закону спрямовані на забезпечення захисту прав, інтересів та майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також на

ефективне інвестування економіки України, розвиток міжнародного економічного співробітництва та інтеграції [3].

2. Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення". Він передбачає правові, економічні та організаційні основи недержавного пенсійного забезпечення в Україні та регулює правовідносини, що пов'язані з цим видом діяльності [6]. Актуальним цей Закон є тому, що пенсійні фонди, незалежно від форми власності, є акумулятором інвестиційного капіталу.

3. Закон України "Про страхування". Норми цього закону регулюють правовідносини, що виникають при функціонуванні ринку страхових послуг: створення, посилення страхового захисту інтересів [7].

4. Закон України "Про банки та банківську діяльність". Його метою є забезпечення стабільного розвитку та діяльності банків в Україні та створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, забезпечення законних інтересів вкладників та клієнтів банків, створення сприятливих умов для розвитку економіки України і підтримки вітчизняного виробника [5].

5. Закон України "Про фінансовий лізинг". Нормами цього Закону врегульовано правові, організаційні та економічні відносини у сфері лізингової діяльності [10].

6. Перелік фінансових послуг та порядок їх надання передбачений Законом України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг". Ним передбачено створення правових засад для захисту інтересів споживачів фінансових послуг, правове забезпечення діяльності та розвиток конкурентоспроможного ринку фінансових послуг в Україні, правове забезпечення єдиної державної політики у фінансовому секторі економіки України [4].

III. Закони про окремі види суб'єктів.

1. Закон України "Про цінні папери та фондовий ринок". Ним визначаються види цінних паперів, умови та порядок їх випуску, правовий статус фондової біржі, види професійної діяльності, що можуть на ній здійснюватись, а також перелік учасників фондової біржі і порядок їх створення.

2. Закон України "Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)". Цей Закон визначає правові та організаційні умови створення, діяльності та відповідальності суб'єктів спільного інвестування, особливості управління їх активами, встановлює вимоги до складу, структури та зберігання активів, особливості розміщення та обігу цінних паперів інститутів спільного інвестування з метою залучення та ефективного розміщення фінансових ресурсів інвесторів [8].

3. Закон України "Про кредитні спілки". Він визначає правові, організаційні та економічні засади створення і діяльності кредитних спілок, їх об'єднань, права та обов'язки членів кредитних спілок та їх об'єднань [9].

Законодавчі акти та підзаконна база представлені великою кількістю нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади, НБУ, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Постанови судових інстанцій тощо.

В Україні безпосередньо державне регулювання фінансового ринку здійснюють декілька державних установ, а саме – Національний банк України здійснює регулювання грошового ринку, до складу якого нами віднесено валютний ринок, депозитний ринок, кредитний ринок; Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку виконує функції регулювання ринку капіталу, який включає ринок боргових цінних паперів та ринок акцій, а також ринку похідних фінансових інструментів, щодо діяльності небанківських фінансових установ на фінансовому ринку, то їх регулювання покладено на Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України (Держфінпослуг). До сфери державного регулювання Держфінпослуг належать: ринок страхових послуг, ринок фінансових послуг, які надаються недержавними

пенсійними фондами, кредитними спілками, ломбардами, лізинговими компаніями тощо. Якщо розглядати всі регулюючі органи, які мають повноваження щодо регулювання та контролю, то їх перелік значно ширший [1, 11].

Отже, в Україні на сучасному етапі державне регулювання фінансового ринку безпосередньо покладено на Національний банк України в частині регулювання грошового ринку, Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку, в частині регулювання ринку капіталу та ринку похідних фінансових інструментів та Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг в частині регулювання діяльності фінансових посередників, а саме, страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, лізингових компаній на ринку. Але, крім того, суттєві важелі впливу на функціонування фінансового ринку мають також Міністерство фінансів України, Національний депозитарій, Рахункова палата, Фонд державного майна, певною мірою функціонування фінансового ринку знаходиться під наглядом Антимонопольного комітету, а також Державного комітету фінансового моніторингу України [1].

Висновки. Як видно з проведеного дослідження, нормативно-правова база України за змістом в певній мірі відповідає усій різноманітності правовідносин, що можуть виникати у процесі функціонування інвестиційного ринку. Але треба зауважити, що на даний час, незважаючи на вдосконалення законодавчої бази з регулювання обігу цінних паперів, недостатньо підкріплений правовими нормами обіг деривативів. Щодо суб'єктної складової, то повноваження щодо організації та регулювання професійної діяльності на ринку інвестування розподілені між відповідними фінансовими установами, але кількість та хаотичність прийняття ними нормативних актів з регулювання тих чи інших питань, враховуючи відсутність чіткої системи підпорядкованості даних суб'єктів одному контролюючому органу, створює певні перепони у регуляторних процесах щодо даного ринку. Також, в певній мірі, проблемою є одноосібність органів з регуляції окремих питань, зокрема Національного депозитарію, який через непродуману фінансову політику гальмує первинну емісію та обіг цінних паперів в Україні.

Список використаних джерел:

1. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV // ВВР. – 2003. – №№ 18,19-22. – Ст. 144. (Бібліотека офіційних видань).
2. Закон України „Про банки і банківську діяльність”: № 2121-III від 7 грудня 2000 р. // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 5-6. – Ст. 30. (Бібліотека офіційних видань).
3. Закон України „Про недержавне пенсійне забезпечення”: № 1057-IV від 9 липня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 33. – С. 70. (Бібліотека офіційних видань).
4. Закон України „Про страхування”: № 2745-III від 4 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 7. – Ст. 50. (Бібліотека офіційних видань).
5. Закон України „Про інвестиційну діяльність”: № 1560-XII від 18 вересня 1991 р. // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 47. – Ст. 646. (Бібліотека офіційних видань).
6. Закон України „Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)”: № 2299-III від 15 березня 2001 р. // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 21. – Ст. 103. (Бібліотека офіційних видань).
7. Закон України „Про кредитні спілки”: № 2908-III від 20 грудня 2001 р. // Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 15. – Ст. 101. (Бібліотека офіційних видань).
8. Закон України „Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”: № 2664-III від 12 липня 2001 р. // Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 1. – Ст. 1. (Бібліотека офіційних видань).

9. Закон України „Про фінансовий лізинг”: № 723/97-ВР від 16 грудня 1997 р. // Відомості Верховної Ради. – 1998. – № 16. – Ст. 68. (Бібліотека офіційних видань).

10. Закон України „Про цінні папери та фондовий ринок”: № 3480-IV від 23 лютого 2006 р. // Відомості Верховної Ради. – 2006. - № 31. - С. 1126, ст. 268.(Бібліотека офіційних видань).

11. Положення про Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27.12. 2006 р. № 1837 – Режим доступу: www.rada.gov.ua

12. Школьник І.О. Стратегія розвитку фінансового ринку України. Дис... д-ра екон. наук: 08.00.08 / Школьник Інна Олександрівна. Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". – Суми, 2008. – 440 с.

Стаття надійшла до редакції 11.11.2009 р.

Васильєва Т.А. Проблеми регулювання інвестиційного ринку в Україні [Електронний ресурс] / Т.А. Васильєва, С.В. Леонов, О.В. Макарюк // Ефективна економіка. – 2009. – № 3. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=63>